

ROZHODOVÁNÍ VELITELE — TVORBA MODELU BOJE

Vnímání v boji, které je založené především na zrakových a sluchových počítacích, je doplňováno vědomostmi i předcházejícími zkušenostmi velitele nebo důstojníka štábu. Bez využití získaných zkušeností by vnímání situace bylo po stránce kvality oslabeno. Proces vnímání bojové situace není izolovaným psychickým procesem. Je spojen s myšlením (velitel přemýšlí o tom, co se před ním děje), řečí (označuje vnímaný jev, předmět příslušným slovem nebo výrazem), city (určuje podobu vztahů k vnímanému), vůlí (nutí se vnímat i tehdy, když je to životu nebezpečné, ale nutné pro splnění bojového úkolu).

Pro úspěšnou poznávací činnost v bojových podmínkách je třeba mít určité zkušenosti, které získává velitel a štáb systematickou metodickou a velitelskou přípravou již v míru. Čím bude velitel spolu se štábem lépe znát techniku a taktiku nepřítelů, tím bude úplnější jejich vnímání bojové situace.

Jednou ze zvláštností vnímání je jeho „celistvost“. Vnímání odráží celý souhrn vlastností daného předmětu. Např. jedoucí tank vnímá velitel jako určitý předmět, který má jistou rychlost, konkrétní zbraň a zranitelná místa. V tomto případě je nutná i účast myšlení a představivosti. To potvrzuje vzájemné spojení psychických poznávacích procesů.

V procesu přípravy velitele k soudobému boji je nutné formulovat schopnost výběrového vnímání bojové situace, schopnost vybrat (vnímat) z množství okolních předmětů to podstatné, bez čeho není možné plnit bojové úkoly.

Při častém řešení přípravy rozhodnutí velitel získává schopnost vnímat při ujasňování úkolu, hodnocení situace a rekognoskaci to, co je v jeho kompetenci a nezatěžovat se zpracováváním těch informací, které musí vnímat jeho štáb. Velitel nabývá na schopnosti nejúplněji vnímat to, co je výrazně důležité pro nadcházející průběh boje z hlediska organizace součinnosti.

Proces vnímání bojové situace je psychický proces odrazu reálných skutečností. Vnímání může být také nepřesné. Zákonité zkreslení odrážejících

vlastností předmětů i jevů nazýváme iluzemi (omyly). Tyto mohou být fyzikální, fyziologické a psychologické. V procesu přípravy rozhodnutí musí velitel pamatovat i na důležitost iluze zvláště při vnímání času, protože v zátké-
žové situaci zpravidla podceňujeme časové intervaly. Z tohoto důvodu musí velitel neustále sledovat čas a pamatovat, že v podmínkách soudobého boje se velmi vyhraněně projevuje nedostatek času.

K poznání bojové situace je u velitele nezbytná výběrová zaměřenost psychické činnosti, která se projevuje v jeho vnímání. Pozornost je nezbytnou podmínkou nejúplnějšího vnímání dané bojové situace při přípravě rozhodnutí, na němž se podílejí také zástupci, vševojskový štáb, náčelníci druhů vojsk a služeb. Jejich práce aktivně napomáhá veliteli při vnímání bojové situace.

Pro úspěšnou činnost velitele a štábu je důležité v procesu přípravy rozhodnutí umět soustředit pozornost na hlavní problémy vševojskového boje a oprostit se od podružných. Spolu s tím vzniká problém uchovat si v bojových podmínkách vysokou pozornost ke všem otázkám, které vedou k přijetí odůvodněného rozhodnutí.

Do přípravy rozhodnutí je zapojena záměrná pozornost, kterou velitel volním úsilím udržuje při řešení důležitých otázek. Tuto schopnost musí mít každý velitel a příslušník štábu. Je přitom nutné naučit se překonávat únavu, apatii a vedlejší myšlenky, které snižují pozornost. K udržení pozornosti je důležité mít na paměti význam bojového úkolu a odpovědnost za jeho splnění.

Optimalizace rozhodnutí

Obvykle za kritérium pravdivosti rozhodnutí v průběhu boje považujeme splnění stanoveného úkolu. V daném případě je nepochybné, že nesplnění úkolu je skutečně ukazatelem nepravdivosti rozhodnutí, důkazem neobjektivního hodnocení situace a závěrů, které z ní vyplynuly. Avšak skutečnost, že rozhodnutí bylo realizováno, nemůžeme vždy považovat za kritérium pravdivosti. Jestliže jsme cíle dosáhli za výrazné převahy sil a s většími ztrátami než nepřítel, ztěžší můžeme rozhodnutí považovat za správné a optimální.

Rozhodnutí velitele považujeme za optimální, jestliže:

- plně realizuje zámysl nadřazeného. Úkol, který musíme splnit, je obvykle součástí obecnějšího úkolu, je jedním z článků v celkovém řetězu opatření ke splnění bojového úkolu;

- odpovídá objektivním zákonům soudobého boje (operace). Úspěchu dosáhneme, když činnost vojsk je v souladu s požadavky těchto zákonů;

- zabezpečí maximální využití všech sil a prostředků pro plnění bojových úkolů. Velitel i štáb má v současné době velké množství prostředků s nej-
různějšími vlastnostmi a velký počet lidí s určitým stupněm bojové připravenosti a určitými morálně politickými a psychologickými možnostmi;

- v zámyslu boje (operace) respektuje charakter situace a především poměr sil, hustoty a ostatní ukazatele bojových možností;

- vytváří podmínky k tvůrčí iniciativě a aktivitě podřízených. Vzhledem k manévrovému charakteru soudobého boje, k náhlým a někdy neočekávaným změnám situace nemůžeme určit vykonavatelům rozhodnutí veškerou jejich možnou činnost;

— je původní z hlediska zámyslu boje (operace), který musí být vždy originální, nesmí být kopií dřívějšího rozhodnutí, musí se vyznačovat jednoduchostí tvorby úderné a palebné síly a manévru. Proto rozhodnutí musí být stručné, mít jasný obsah a musí být naprosto přesně formulováno.

Schopnost velitele i příslušníků štábů přijímat a připravovat zdůvodněná rozhodnutí závisí vždy na znalostech vojenské teorie a praxe, na umění správného ujasnění úkolu, hodnocení situace a vyvozování odpovídajících závěrů — předvídání pravděpodobného boje (operace). Zdůvodněnost, průkaznost, logická posloupnost a jasnost rozhodnutí je základním předpokladem jeho konkrétní realizace, která vyžaduje dovedné uplatňování účinných metod vojenskovo-vědeckého poznání v práci velitelů a štábů.

Modelování boje — jedna z metod vědeckého poznání

Rozhodnutí velitele je základem velení vojskům. V tomto smyslu správné, zdůvodněné a cílevědomé rozhodnutí je jednou z nejdůležitějších podmínek k plnění bojových úkolů.

Základem pro přípravu rozhodnutí je bojový úkol, tj. daná situace, ve které je rozhodnutí přijímáno, bojové možnosti vlastních sil a sil nepřítele, znalost zákonitostí a principů organizace vedení soudobého vševojskového boje, zkušenosti a intuice velitele apod.

Ve vědě používáme dva přístupy k poznání jevů objektivního světa. První je přímý výzkum studovaného jevu, druhý je nepřímý, kdy na základě určitých zkušeností místo daného jevu zkoumáme jiný, který je mu podobný. V tomto případě objekt studia nazýváme vzorem (originálem) a jeho představitele **modelem**. Ucelením procesu poznání neurčitého předmětu či jevu pomocí modelu říkáme **modelování**.

Modelování úzce souvisí s vědeckým předvídáním. Je tomu tak proto, že metody modelování spadají do metod vědeckého předvídání. Metoda modelování umožňuje vytvoření a zkoumání analogu objektu (procesu, jevu), který nás zajímá, tj. modelu.

Pod „modelem boje (operace)“ rozumíme její analog, který odráží charakter činnosti sil, prostředků a orgánů velení stran a základní fyzikální a informační vazby mezi nimi. Podle způsobů vytváření modelů hovoříme o modelování fyzikálním, myšlenkovém nebo kombinovaném.

Fyzikální model zobrazuje boj (operaci), který zachovává nebo limituje základní stránky fyzikálního prostředí (povrch terénu, vodní překážky, objekty, výzbroj a bojová technika, počasí, denní a noční doba, manévry atd.) a imituje všechny druhy zbraní. (Např. cvičení vojsk v terénu s vyvedeními jednotkami, útvary, svazky, svazy s bojovou technikou a štáby, jejichž část vystupuje v úloze nepřítele.) Mezi fyzikální modely patří také zkoušky nových druhů zbraní a bojové techniky. Předností tohoto modelování je, že experiment probíhá v podmínkách blízkých podmínkám skutečným.

Myšlenkový model odráží boj (operaci) bez reálného zobrazení charakteristických fyzikálních stránek, slovním, grafickým nebo matematickým popisem probíhajících procesů. Cílem takového modelování je podle dostupných údajů (zpravidla neúplných a rozporných) vytvořit celkový schematický obraz možného zámyslu boje (operace) nepřítele a vypracovat vlastní zámysl

boje (operace), jehož uskutečnění by vedlo k vítězství. Příkladem myšlenkového modelu jsou rozehry boje (operace) na mapách.

Na základě výchozích znalostí a poznatků musí velitel v podstatě vytvořit myšlenkový model nadcházejícího boje (operace), tj.:

- představit si průběh možného boje (operace);
- uvědomit si, jaké má vlastní síly a prostředky a jaké má nepřítel,
- vyvodit závěry z ujasnění úkolu a hodnocení situace, kdy a v jakém pořadí začne boj (operace) a jeho pravděpodobný vývoj;
- stanovit hypotézy změn bojových možností obou stran v průběhu boje (operace),
- přijímat závěry, jakým způsobem dosáhnout a uchovat převahu nad nepřítelem, jak ho předejít v použití úderné a palebné síly a manévru,
- připravit opatření, kde soustředit hlavní úsilí k ničení nepřítele, jak účelně rozdělit a využít (v čase i prostoru) vlastní síly a prostředky z hlediska jejich součinnosti.

Kombinovaný model reprodukuje boj (operaci) s využitím určité proporce jak fyzikálních způsobů, tak způsobů myšlenkového modelování. Základní idea je v optimálním využití výhod obou způsobů. Příkladem tohoto modelu je velitelsko-štábní cvičení s orgány a místy velení, s využitím prostředků automatizace velení a spojení a s rozehráním boje (operace) na mapách, kde materiálně (fyzikálně) modelujeme práce orgánů velení a myšlenkově činnost vojsk, kterou zobrazujeme graficky a v dokumentech.

Přestože takové modely, jakými jsou vojenské hry na mapách, velitelsko-štábní cvičení, a cvičení s vojsky, mají značnou úlohu a význam, nesmíme zapomínat, že i při nejdokonalějších formách a způsobech organizace jsou tato zaměstnání doprovázena značným počtem podmíněností a omezení. Jejich zásadní nevýhoda je v jednorázovosti experimentů. Získané výsledky jsou poznamenány náhodností a nejsou vždy vhodné pro vědecké zdůvodnění nových hypotéz vojenského umění. Mnohonásobné opakování těchto experimentů je spojeno s velkými náklady materiálních prostředků a času. Proto vojenská teorie i praxe stále naléhavěji vyžaduje hlubší analýzu a předvídaní průběhu boje (operace) s respektováním celkového souhrnu základních faktorů, které ovlivňují jejich rozvoj. Tento úkol můžeme řešit na základě matematického modelování rozpracováním a vytvořením matematických modelů boje (operací) libovolného rozsahu a jejich řešením na počítačích. Právě tato metoda v současné době nabývá na významu. Napomáhá tomu rozvoj a zavádění počítačů a jejich matematického, programového a informačního zabezpečení.

Matematickým modelem boje (operace) je systém matematických vztahů a logických pravidel, který umožňuje s dostatečnou úplností a ve stanovených vzájemných souvislostech popsat fyzikální a informační procesy, charakteristické pro boj (operaci) a podle známých vstupních údajů určit hledané výstupní veličiny.

Matematické modely boje (operace) patří do skupiny myšlenkových modelů a dělíme je podle:

- rozsahu — na taktické, operační a strategické,
- určení — na štábní a výzkumné,
- složení sil a prostředků — na jednostranné a dvoustranné,

— způsobu jejich řízení — na modely s programovým (předem zadaným) řízením a modely s operativním řízením v průběhu modelování boje (optimalizační s rozhodovacími pravidly, se zásahem člověka),

— druhu boje (operace) — na útočné a obranné,

— charakteru realizace náhodných faktorů — na determinované a stochastické,

— metody modelování — na statistické, analytické a kombinované.

V současné etapě rozvoje matematiky v podmínkách vybavení štábů počítači 3. generace (s velkou pamětí a operační rychlostí) vyvstal problém vytvoření takových matematických modelů, které by velitelům a štábům umožnily již v průběhu přípravy boje (operace), na základě přesných a zdůvodněných kvantitativních i kvalitativních ukazatelů analyzovat různé varianty jejího vývoje v závislosti na složení sil a prostředků stran a zámyslu boje (operace), s cílem přijmout optimální rozhodnutí.

Nová etapa v rozvoji modelování je spjata s úspěchy kybernetiky, s pronikáním matematických metod do různých věd a vytvořením samočinných počítačů. V této souvislosti se značně rozšířilo tzv. logickomatematické, čili kybernetické modelování, tj. zobrazování jevů jako logických a matematických popisů, formou určitého přepracování výchozí informace o zkoumaných procesech na počítačích. Informační charakter takového modelování umožnil rozšiřovat metodu modelů téměř na všechny oblasti poznání, tedy i na oblast biologických a sociálních jevů.

Modelování a jeho základní funkce

V objektivním světě je mnoho podobných předmětů, jevů a procesů. Chybí nám však jedna podobnost, abychom mohli zhodnotit jeden jev jako originál a druhý jako model. Ze dvou podobných jevů můžeme nazvat modelem jen ten, který je v tomto případě originálem.

Reálný boj (operace) a dvoustranná taktická cvičení nejsou samy o sobě (bez ohledu na svou podobnost v mnoha bodech) originálem a modelem. Jsou to objektivní procesy, které se mohou posuzovat i nezávisle na sobě. Avšak cvičení i reálný boj (operace) mohou být modely.

Cvičení jsou modely, sloužící jako prostředek poznání některých procesů určitého druhu boje (operace). Reálný boj může sloužit jako model při vypracování plánu příslušných cvičení. Z toho vyplývá modelový vztah, což není prostý vztah mezi dvěma podobnými objekty, nýbrž vztah tří prvků, tj. kde aktivní úloha v určování podobnosti mezi dvěma objekty a při využití jednoho z nich jako modelu náleží systému modelování (SM) a vzhledem k němu model (M) plní své gnozeologické funkce. Při určování modelu zvažujeme:

— objektivní podobnosti mezi jevem jako základní podmínkou jejich funkcí vzájemných modelů,

— systém modelování, který určuje tuto podobnost a který uskutečňuje výběr jednoho z podobných jevů jako modelu druhého,

— plnění určitých funkcí vybraným modelem v poznávacím procesu velitele a štábu.

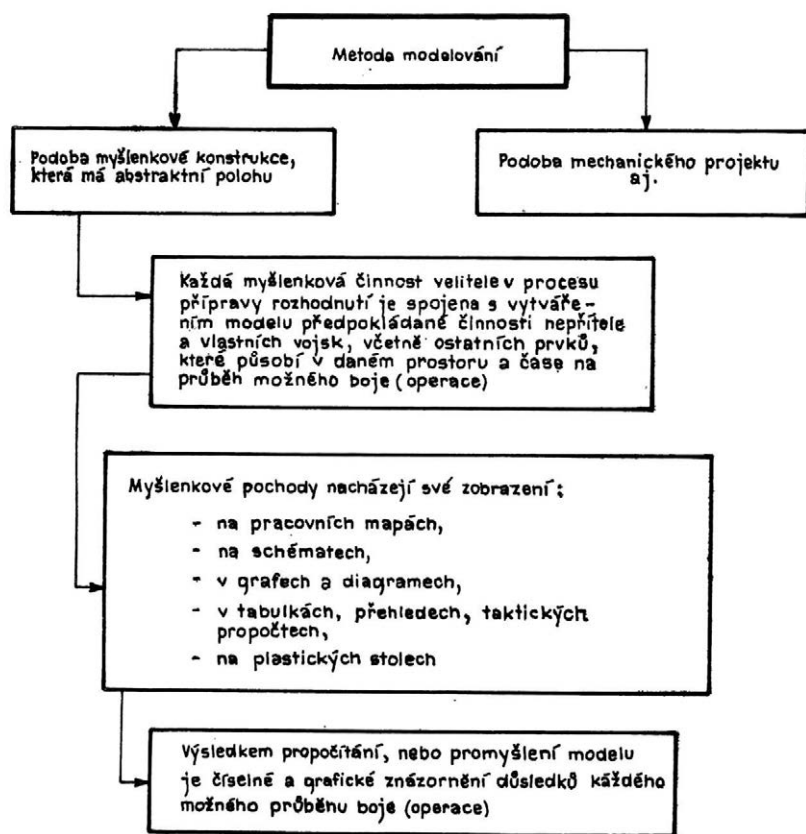
Z uvedeného můžeme definovat model takto: Model je objekt (M), který má

podobnost v určitých vztazích s objektem {O}, a slouží pro systém modelování (SM) jako prostředek k určení známé a získání nové informace o objektu {O}.

Modelování jako metoda poznání je proces, který zahrnuje tyto základní etapy:

- určení modelového vztahu, tj. existence nebo umělé sestavení objektu {M}, podobnému objektu {O} s využitím výchozích informací o každém z nich,
- výzkum modelu — uskutečnění modelového experimentu a získání nové informace o něm,
- interpretace na modelu získaných výsledků vztažených na objekt {O}, tj. přenesení výsledků z modelu na originál.

Jako vědecká metoda vystupuje modelování v podobě spojovacího článku mezi empirickými a logickými metodami poznání a zahrnuje rysy obou — viz obr.

Během modelování uskutečňujeme pozorování, získáváme prvotní informace, ty pak zpracováváme pomocí analýzy, syntézy, indukce, dedukce, analogie a nakonec připravíme tzv. modelový experiment, který je zdrojem nové informace nejen o modelu, ale i o procesu, který nahrazuje.

Rozhodnutí velitele je základem velení vojskům. Všechny prvky bojové situace jsou vzájemně propojeny a souhrnně uvažovány z hlediska jejich vlivu na plnění bojového úkolu. Proto stanovíme pořadí a charakter činnosti všech sil a prostředků vlastních vojsk s přihlédnutím k očekávaným protipatřením nepřítele, hodnotíme pravděpodobné výsledky této činnosti, dobu její realizace a možné změny bojových možností. Rozhodnutí je tedy svérázným modelem plánovaného boje, který velitel musí vypracovat.

Ke správné přípravě takového modelu je nezbytné znát metodologické principy teorie poznání dialektického materialismu a současně ovládat praktické uplatňování metody modelování ve vojenské teorii a praxi.